

Μια εορτή στην έρημο

Μια αλληγορική-εξομολογητική περισυλλογή για την Μεγάλη Τεσσαρακοστή

Επισκόπου Πατάρων Ιωσήφ

*Καὶ μετὰ ταῦτα εἰσῆλθε Μωυσῆς καὶ Ααρὼν πρὸς Φαραὼ καὶ εἶπαν αὐτῶ·
τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραήλ·
ἐξαπόστειλον τὸν λαόν μου, ἵνα μοι ἑορτάσωσιν ἐν τῇ ἐρήμῳ.¹*

Ο λόγος του Θεού: επαναστατικός, ριζοσπαστικός, εφόσον πάντα απόλυτος· κορυφή του παραδόξου· υπερβατικότητας έπακρον: ο λόγος του Θεού είναι πάντα την έσχατη πρόκληση για την λογικότητα –και την *τρεπτότητα-σχετικότητα-* του ανθρώπου.

Μια εορτή στην έρημο: υπάρχει τίποτα πιο «αντιφατικό» από αυτό; Να «εορτάσουμε» δηλαδή τον Θεό στο χώρο των δαιμόνιων; Στη σιωπή; Στην έρημο; Στο τίποτα; *τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραήλ!*

Κάθε φορά –μα κάθε φορά- που αρχίζει η Μεγάλη Τεσσαρακοστή αισθάνομαι –και εισέρχομαι σε- μια περιέργη (ψυχική) κατάσταση, την οποία θέλω να λύσω –ή μάλλον να πνίξω- (θεο-)λογικά: αλλά πάντα αποτυγχάνω. Θέλω να την λύσω διότι με προκαλεί αμηχανία. Και δεν με προκαλεί απλά το συγκεκριμένο συναίσθημα, αλλά προκαλεί ολόκληρη την ύπαρξή μου: η Τεσσαρακοστή με προκαλεί! Το εσώτερο είναι μου δι-αισθάνεται ότι αυτόματα «εξέρχεται» από την ζώνη –ή περιοχή- άνεσής του και ξεκινά μια πορεία προς το άγνωστο. Ναι, η Μεγάλη Τεσσαρακοστή είναι (εκ-) κίνηση, πορεία, κατεύθυνση, ώθηση· έτσι το αντιλαμβάνεται λογικά και εννοιολογικά η ψυχή μου: ένα ταξίδι με αρχή, αλλά χωρίς τέλος.

Για μένα η Μεγάλη Τεσσαρακοστή δεν είναι μια απλή λειτουργική περίοδος, αλλά μια «**υπαρξιακή περιοχή**» που και εγκαινιάζεται στο παρόν χρονοχώρο και καταταράσσει την ύπαρξή μου, εφόσον ανοίγεται στο άπειρο. Και όντως ο δυναμισμός και η λειτουργικότητα αυτού του «**υπαρξιακά**» όλως διαφόρου χρονοχώρου πάντα μάχεται με την ανθρωπότητά μου, κάθε χρόνο, κάθε φορά. Ασφαλώς αυτό οφείλεται στην «**δυσαναλογία**» των περιοχών. Στη δική μου περιοχή κυριαρχεί η ασφάλεια και η άνεση της γνώσης και της λογικής· στην άλλη η «αν-

¹. Έξ. 5:1.

ασφάλεια» του αγνώστου και του παραδόξου· η δική μου ζώνη είναι εξασφαλισμένη με συγκεκριμένα όρια τα οποία εγώ διαχειρίζομαι, η άλλη δεν χρειάζεται ασφάλεια διότι στην ουσία τείνει προς το απεριορίστο, το άπειρο, το απόλυτο: κι εκεί –φυσικά– δεν έχω έλεγχο! Πως να μην θέλω να λύσω την έν λόγω κατάσταση, την αντίθεση και την πρόκληση;

Αυτή η «υπαρξιακή περιοχή», είναι η «εορτή στην έρημο». Εκ πρώτης όψεως φαίνεται παράλογο. Αλλά δεν είναι. **Η Μεγάλη Τεσσαρακοστή είναι η εορτή στην έρημο.** Η «έρημος» προϋποθέτει την «έξοδο», αλλά η ίδια γίνεται και προϋπόθεση για την «εορτή». Τελικά, δεν υπάρχει «εορτή» χωρίς «έρημο»· και «έρημος» χωρίς «έξοδο».

Η κίνηση, η πορεία που ήδη ανέφερα: έξοδος. Πρόκειται για μια υπαρξιακή κατεύθυνση. Που εξέρχεται ο άνθρωπος; Στον εαυτό του, μάλιστα. Η έξοδος είναι εντός της ύπαρξής του και όχι εκτός της. Δεν πρόκειται για τίποτα το «εκοστατικό», αλλά μάλλον «ενστατικό»· πρόκειται για μια «εσωτερική έξοδο»: τότε όταν «εξερχόμεθα», στην πραγματικότητα «εισερχόμεθα»².

Τότε η ψυχή του ανθρώπου λογίζεται ως έρημος, αυτός ο άγνωστος και αόριστος χώρος· και το κέντρο της ψυχής –η καρδιά– θεωρείται «της ερήμου η έρημος»³. Η απαιτούμενη «έξοδος-είσοδος» είναι μια αντανάκλαστική κίνηση της ψυχής προς το αβυσσαλέο της βάθος, η οποία –όπως παραδόξως– εκκινείται αναγκαστικά διαμέσου μιας ανυπόφορης, προσωπικής έλξης «-**άβυσσος** **άβυσσον**

2. ΑΓ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, *Υπέρ ιερῶς ήσυχάζοντων* 1, 2, 4, 7-29, σελ. 106: «Εἰ δέ καί κατά τόν ψαλμῶδόν «πάσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν», πῶς ἡμεῖς αὐτὴν ἔξω πού ζητήσομεν; Εἰ δέ καί κατά τόν ἀπόστολον ὁ Θεὸς ἔδωκεν αὐτοῦ τό Πνεῦμα κρᾶζον ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, ἀββᾶ ὁ πατήρ, πῶς ἡμεῖς οὐκ ἐν αὐταῖς συνευξόμεθα τῷ Πνεύματι; Εἰ δέ καί κατά τόν προφητῶν καί ἀπόστολον Κύριον «ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντός ἡμῶν ἐστι», πῶς οὐκ ἔξω καί τῆς οὐρανῶν βασιλείας γένοιτ' ἂν ὁ τῶν ἐντός ἑαυτοῦ τόν νοῦν ἔξάγειν διά σπουδῆς ποιούμενος; «Καρδία ὀρθή», φησὶν ὁ Σολομών, «ζητεῖ αἰσθησιν», ἦν ὁ αὐτός νοερὰν καί θείαν ἀλλαχού προσείρηκε, πρὸς ἦν οἱ πατέρες πάντας προτρεπόμενοι, «νοῦς, φασί, νοερός πάντως καί νοερὰν αἰσθησιν περιβέβληται, ἦν ἐν ἡμῖν καί οὐκ ἐν ἡμῖν οὔσαν ἐκζητοῦντες μὴ παυσώμεθα». Οἷός ἐστι καὶ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀντικαταστήναι τις προθυμηθῆ, καὶ τὴν ἀρετὴν προσκτήσασθαι, καὶ τοῦ κατ' ἀρετὴν ἄθλου τό βραβεῖον, μᾶλλον δέ τόν ἀρραβῶνα τοῦ κατ' ἀρετὴν βραβείου, τὴν αἰσθησιν τὴν νοερὰν εὐρεῖν, ἐντός τοῦ τε σώματος καί ἑαυτοῦ τόν νοῦν ἐπαναγαγεῖν ἀνάγκη; Τό δ' ἔξω τόν νοῦν, οὐ τοῦ σωματικοῦ φρονήματος, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ σώματος ποιεῖν, ὡς ἐκεῖ νοεροῖς θεάμασιν ἐντύχοι, τῆς ἑλληνικῆς ἐστὶ πλάνης αὐτό τό κράτιστον καί πάσης κακοδοξίας ρίζα καί πηγὴ, δαιμόνων εὐρημα καί παιδευμα, γεννητικόν ἀνοίας καί γέννημα τῆς ἀπονοίας. Διό καί οἱ λαλοῦντες ἐκ τῆς τῶν δαιμόνων ἐπιπνοίας ἐξεστηκότες ἑαυτῶν εἰσι, μὴδ' αὐτό τοῦτο συνιέντες ὅ τι λέγουσιν. Ἡμεῖς δέ, μὴ μόνον εἴσω τοῦ σώματος καί τῆς καρδίας, ἀλλὰ καί τόν αὐτόν αὐτοῦ πάλιν εἴσω πέμπομεν τόν νοῦν.»

3. ΑΓ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, *Υπέρ ιερῶς ήσυχάζοντων* 1, 2, 3, 22-26, σελ. 104: «Ταῦτ' ἄρα καί ὁ μέγας Μακάριος, «ἡ καρδία», φησὶν, «ἠγεμονεύει ὄλου τοῦ ὀργάνου καί, ἐπὶ πάντας κατάσχη τὰς νομάς τῆς καρδίας ἡ χάρις, βασιλεύει ὄλων τῶν λογισμῶν καί τῶν μελῶν· ἐκεῖ γάρ ἐστὶν ὁ νοῦς καί πάντες οἱ λογισμοὶ τῆς ψυχῆς.»

ἐπικαλεῖται...»-⁴, ἐπειτα σε ἄσκησι μετατρεπόμενῃ⁵. Κένωσις: ἡ βαθμιαία υπαρξιακὴ ἐκκένωσις τῆς περίπλοκης -καὶ αὐτόνομης- ἐπιφάνειας τοῦ «ἐγώ» μέχρι τὴν ἐσχάτη καὶ οὐσιαστικὴ τοῦ ἀπλούστευσι: τὸ «ἐν σχέσει ον». Τότε ἐπικαλεῖται καὶ πάλι τὸ «ἀπολύτως» κενό, τὸ ἀόριστο, ἡ σιωπὴ καὶ ἡ ἀπουσία, ἀλλὰ ἐν σχέσει πλέον: τότε τὸ κενό γίνεται πλήρωσις, τὸ ἀόριστο προσωπικόν, ἡ σιωπὴ λόγος καὶ ἡ ἀπουσία παρουσία.

Αὐτὴ ἡ πνευματοκίνητη «εἰσοδος-ἐξοδος» στο ἐνδότερο τοῦ «ἡμετέρου καταπετάσματος», τῆς «ψυχῆς-ερήμου», ἐπιτρέπει τὸν κάθε ἄνθρωπο νὰ βρῆται στὸν οἰκεῖο πλέον τοῦ Θεοῦ χώρο: μέσα στὴν ἀπόλυτη σιωπὴ(-λόγο) καὶ ἀπουσία(-παρουσία), στὸ ἀόριστο(-προσωπικόν) καὶ κενόν(-πλήρες) βάθος, ἡ ψυχὴ -ο καθαυτός χώρος-, ἐξασκεῖ μιὰ ἀπὸ τὶς κυριότερες καὶ οὐσιαστικότερες ικανότητες καὶ λειτουργίες τῆς: ἡ *αντανάκλασι*.

Αὐτὴ ἡ αντανάκλασι εἶναι ἡ χαρισματικὴ ικανότητα υπαρξιακῆς-οντολογικῆς συσχετίσεως τοῦ ἀνθρώπου: αντανακλᾷ ἡ ψυχὴ τὸν Θεόν, τοὺς συνανθρώπους καὶ ὅλη τὴ κτίσι, καὶ διαμέσου αὐτῆς τῆς αντανάκλασε οἱ κάθε ἄνθρωπος ρυθμίζει τὴ «φυσιολογικὴ ὀντολογία» τοῦ «εἶναι πρὸς, ἐν καὶ διὰ», μιὰ καὶ ἡ «εορτή» προϋποθέτει τὴν πραγματικότητά τοῦ «ἐν σχέσει εἶναι» ὡς ὀντολογικόν καὶ συνεπῶς λειτουργικόν θεμέλιό τῆς. Ἀπεναντίας, ἡ ἀτομικότητα, ἡ αὐτονόμησι καὶ ὁ υπαρξιακὸς ἀποκλεισμός ἀποτρέπουν κάθε «εορτασμό» ὡς ευφρόσυνο «συγγίνεσθαι», ὡς πανηγυρικὴ «συν-ύπαρξι»: διότι κανεὶς ἐπιχειρεῖ νὰ κάνει εορτὴ μόνος του!

Διό καὶ ἡ πνευματικὴ διεργασία τῆς «ἐξόδου-εἰσόδου» σύμφωνα με τὴν γνήσια Παράδοσι τοῦ Χριστιανισμοῦ δὲν ἐπικαλεῖται μονάχα μιὰ ἐσωστρεφῆ, ἀτομικὴ, αὐτόνομη, συναισθηματικὴ καὶ μυστικιστικὴ κίνησι *θρησκευτικοῦ τύπου*, ἀλλὰ μιὰ πολυδιάστατη, ἐμπειρικὴ, πραγματικὴ καὶ συνεργειακὴ κίνησι τοῦ ὅλου ἀνθρώπου -καὶ τοῦ ὅλου Θεοῦ: ἀφοῦ τελεῖται στο ἐνδότερο τῆς ἀνθρώπινης υπαρξιακῆς υφῆς, *ταυτόχρονα* καὶ *ἀναγκαστικά* ἀκτινοβολεῖ ἐκτὸς τῶν ἰδίων ορίων -πρὸς τὸ υπόλοιπο τῆς ύπαρξε- καὶ πραγματώνεται -καὶ ἀποδεικνύεται- διαμέσου τοῦ ὅλου βίου τοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἀντίστροφα. Πρόκειται γιὰ «ἐμπρακτὴ θεωρία» ἢ, καὶ ἀν θέλουμε, «*θεωρούμενη πράξι*».

Ἡ ψυχικὴ διεργασία τῆς αντανάκλασε που ἀνέφερα νωρίτερα, ὡς ἐμπρακτὴ ἀπόδειξι τῆς συνέργειας -ἢ μάλλον τῆς *ταύτισε*- τῆς ἀνθρώπινης καὶ θεϊκῆς βούλησε, τοποθετεῖ τὸν κάθε ἄνθρωπο στὴ θέση που τοῦ ἀναλογεῖ μέσα στο

⁴. Ψαλμ. 41:8.

⁵. ΑΓ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, Ὑπὲρ ἱερῶς ἡσυχάζόντων 1, 2, 2, 21-27, σελ. 102: «Ταῖς μὲν αἰσθήσεσιν, ὧν τε καὶ ἐφ' ὅσον ἐστὶν ἀντιληπτέον, τό ἔργον δὲ τοῦ νόμου τοῦτο προσαγορεύεται ἐγκράτεια· τῷ δὲ παθητικῷ μέρει τῆς ψυχῆς τὴν ἀρίστην ἐμποιοῦμεν ἕξιν, ἀγάπην δ' ἔσχεν αὕτη τὴν ἐπωνυμίαν· ἀλλὰ καὶ τό λογιστικόν διὰ τούτου βελτιοῦμεν, ἀποπεμπόμενοι πᾶν ὃ τι προσίσταται τῇ διανοίᾳ πρὸς τὴν εἰς Θεόν ἀνάνευσι, καλοῦμεν δὲ τούτῳ τό μόριον τοῦ νόμου τούτου νῆψιν.»

σύνολο, μέσα στο σώμα, μέσα στην ιεραρχημένη κοινότητα που είναι «ο λαός Του»: όλως παραδόξως, η αρχική «*δυσαναλογία*» που ενδέχεται η αντανάκλαση⁶ προκαλεί την μετέπειτα «*αναλογία*» της σχέσεως. Και πάλι το παράδοξο! Διότι η έννοια, μάλλον η πραγματικότητα της σχέσης -της κάθε σχέσης-, καταλήγει στο παράδοξο και υπερβατικό.

Η εορτή στην έρημο: η Μεγάλη Τεσσαρακοστή. **Χαρμολύπη:** μια λυπημένη χαρά· μια χαρούμενη λύπη. Τα πάντα ταυτόχρονα, *hic et nunc*, -εδώ και τώρα. Γευόμαστε την ανάσταση διαμέσου του σταυρού. Ο Γολγοθάς επικαλείται Εδέμ: και ο κενός τάφος την ψυχή μας. Απόλυτη σιωπή· απόλυτη απουσία: εφόσον «**τα πάντα πεπλήρωται φωτός**».

Άρχισε η πορεία. Και αυτή τη χρονιά. Νομίζω ότι και πάλι αποτυχαίνω να λύσω την υπαρξιακή-πνευματική μου απορία και ανησυχία. Η πρόκληση –η ένταση– κορυφώνεται ήδη από την αρχή. Ας προκληθώ και πάλι, ας προβληματιστώ και πάλι, ας ενοχληθώ και πάλι.

Πάντως, τούτη την «**εορτή στην έρημο**», δεν πρόκειται να την χάσω.

Καλή Σαρακοστή!

⁶. Προπαντός, όσο αναφορά οντολογικά τον κτιστό άνθρωπο και τον Άκτιστο Θεό.